

РОЗДІЛ 4

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО, ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

УДК 346.14

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-1/38>

ОСОБЛИВОСТІ СТРУКТУРИ ТА ЗМІСТУ СИСТЕМИ ТОРГОВЕЛЬНОГО ЗАХИСТУ ВІДПОВІДНО ДО УГОД СОТ

SPECIFIC OF THE STRUCTURE AND CONTENT OF THE TRADE DEFENCE SYSTEM UNDER THE WTO AGREEMENTS

Герасимчук Є.А., аспірантка

Навчально-науковий інститут права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Стаття присвячена особливостям структури та змісту системи торговельного захисту відповідно до угод Світової організації торгівлі. У статті аналізується передісторія започаткування Світової організації торгівлі. Приділяється увага ролі і завданню Світової організації торгівлі в системі міжнародних торговельних відносин. Визначено структуру багатосторонніх угод СОТ та місце в ній Марракеської угоди про застосування СОТ, ГАТТ 1947 року та ГАТТ 1994 року. Наведено перелік багатосторонніх угод, які стосуються товарів та послуг, а також додатків та зобов'язань до них.

У статті порівнюються Генеральна угода з тарифів і торгівлі 1947 року та Генеральна угода з тарифів і торгівлі 1994 року, описано головні відмінності між ними. Чільне місце приділяється деталізованим угодам Світової організації торгівлі, які стосуються системи торговельного захисту. Остання, в свою чергу, складається з 3 великих блоків – антидемпінгові заходи, захисні заходи та компенсаційні (антисубсидійні) заходи. Описано подібні та відмінні риси трьох угод СОТ, а саме Угоди про субсидії та компенсаційні заходи, Угоди про застосування статті VI Генеральної угоди про тарифи й торгівлю 1994 року та Угоди про захисні заходи.

Проаналізовано структури цих угод СОТ як з точки зору матеріальної, так і процесуальної складової. Зроблено висновок, що угоди не деталізують процес проведення розслідувань, а ця функція покладається на національне законодавство країн-членів.

Наведено інформацію про українське законодавство з торговельного захисту, а також зафіксовано, що українське законодавство порівняно з угодами СОТ містить деякі новели. Уточнено часові орієнтири щодо вступу України до СОТ та прийняття вітчизняного законодавства про торговельних захист, що свідчить про проміжнародний вектор України в 90-х роках 20 століття.

Ключові слова: Світова організація торгівлі, ГАТТ, антидемпінгові заходи, захисні заходи, компенсаційні заходи, торговельний захист, торгівля, зовнішньоекономічна діяльність, захист національного товаровиробника, конкуренція.

The author devotes the article to the specific of the structure and content of the trade defence system under the World Trade Organization agreements. The article analyses the background to the establishment of the World Trade Organization. The author pays attention to the role and tasks of the World Trade Organization in the system of international trade relations. It is described the structure of the WTO multilateral agreements and the place of the Marrakesh Agreement on the Application of the WTO, GATT 1947 and GATT 1994 in it and a list of multilateral agreements relating to goods and services, as well as annexes and commitments to them.

The article compares the General Agreement on Tariffs and Trade of 1947 and the General Agreement on Tariffs and Trade 1994, describing the main differences between them. A special attention is paid to the detailed agreements of the World Trade Organization concerning the system of trade defence. The latter, in turn, consists of 3 major blocks – anti-dumping measures, safeguard measures and countervailing (anti-subsidiary) measures. The author describes the similarities and differences between the three WTO agreements, namely the Agreement on Subsidies and Countervailing Measures, the Agreement on the Implementation of Article VI of the General Agreement on Tariffs and Trade 1994 and the Agreement on Safeguards.

The author analyses the structures of these WTO agreements in terms of both substantive and procedural components. It is concluded that the agreements do not detail the process of conducting investigations, and this function is assigned to the national legislation of member countries.

The author provides information on Ukrainian legislation on trade defence and notes that Ukrainian legislation contains some novelties in comparison with the WTO agreements. The author specifies the timeframe for Ukraine's accession to the WTO and adoption of the national legislation on trade defence, which indicates the intermediate international vector of Ukraine in the 90s of the 20th century.

Key words: World Trade Organization, GATT, anti-dumping measures, safeguard measures, countervailing measures, trade defence, trade, foreign economic activity, domestic producer protection, competition.

У світі існує єдина організація, яка опікується питаннями глобальної торгівлі між країнами. Світова організація торгівлі покликана регулювати торговельні відносини її учасників та, як визначено на офіційному веб-сайті цієї міжнародної організації – забезпечувати, щоб торгівля відбувалася настільки передбачувано, легко і вільно, наскільки це можливо. Основою діяльності СОТ є прийняті країнами угоди СОТ, які є правовим базисом сучасної міжнародної торгівлі.

Заглиблюючись в історичний контекст варто згадати, що регулювання міжнародної торгівлі сягало свого започаткування завдовго до заснування СОТ у 1994 році. Після Другої світової війни виникла потреба у створенні міжнародних інституцій у фінансовій і торговельній сферах. У 1947 році розпочалась Гаванська конференція, на якій була прийнята

Генеральна угода з тарифів і торгівлі, яка майже півстоліття була ключовим документом регулювання світогосподарських торговельних відносин. [1] ГАТТ 1947 року, серед іншого, встановлювала правила для контролю тарифів і інших торговельних бар'єрів між країнами-учасницями. Її основна мета полягала в зменшенні обмежень торгівлі. Запроваджувала принцип «most favoured nation», встановлювала обов'язки по поступовому зниженню тарифів на продукцію та послуги, що було направлено на збільшення обсягів міжнародної торгівлі, вирішення торговельних спорів шляхом консультацій тощо [2].

У рамках ГАТТ було проведено 8 раундів переговорів, на останньому (Уругвайському) була заснована СОТ. На Уругвайському раунді переговорів було прийнято найбільше число угод і рішень, що стосувались широкого

кола питань регулювання торговельно-економічних відносин. Тоді ж було прийнято рішення про заснування СОТ, що зафіксовано Мараккеською угодою. СОТ стала правонаступницею ГАТТ та унаслідувала основні принципи цієї угоди.

Усі члени СОТ приймають зобов'язання щодо виконання основних угод і юридичних документів, об'єднаних терміном «Багатосторонні торговельні угоди». Система угод Уругвайського раунду включає більш ніж 50 багатосторонніх торговельних угод і інших правових документів.

Угоди СОТ мають просту структуру з шести основних частин: парасолькова угода (Угода про заснування СОТ); угоди для кожної з трьох широких сфер торгівлі, які охоплює СОТ (товари, послуги та інтелектуальна власність); угода про врегулювання суперечок; огляд торговельної політики урядів країн-учасниць.

Угоди для двох найбільших сфер – товарів і послуг – мають спільну загальну структуру, що складається з трьох частин, хоча деталі в деяких моментах дуже відрізняються. Вони починаються із загальних принципів: Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ) (для товарів) та Генеральної угоди про торгівлю послугами (ГАТТ) (для послуг). Далі йдуть додаткові угоди та додатки, що стосуються особливих вимог конкретних секторів або питань. Нарешті, існують детальні та довгі списки (або переліки) зобов'язань, взятих на себе окремими країнами, що дозволяють доступ на їхні ринки певним іноземним товарам або постачальникам послуг. Для ГАТТ вони мають форму обов'язкових зобов'язань щодо тарифів на товари в цілому, а також комбінацій тарифів і квот на деякі сільськогосподарські товари. Для ГАТС зобов'язання визначають, який обсяг доступу іноземних постачальників послуг дозволений у певних секторах, і включають переліки видів послуг, щодо яких окремі країни заявляють про те, що вони не застосовують принцип недискримінації «найбільшого сприяння» [3].

Зосередимось у цій статті на угодах, що регулюють обмін товарами. Наріжним каменем цієї системи є Генеральна угода про тарифи й торгівлю 1994 року. Ця угода визначає основи режиму торгівлі товарами, права і зобов'язання членів СОТ у цій сфері. Варто зазначити, що ГАТТ 1994 року відрізняється від ГАТТ 1947 року, головна відмінність – це інтегрований характер Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1994 р. Складовими частинами Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1947 р., обов'язковими для всіх учасників, були угоди і домовленості, що раніше мали самостійний характер і ставали обов'язковими тільки для тих держав, які їх підписали. Всі країни – члени СОТ повинні були прийняти весь пакет правових документів без яких-небудь вилучень або винятків. Інша принципова відмінність Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1994 р. від Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1947 р. полягає в тому, що країни – учасниці Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1947 р. могли використовувати положення Генеральної угоди з тарифів і торгівлі в ступені, максимально сумісному з національним законодавством, але який не суперечить йому. Водночас, ставши членом СОТ, країни повинні привести свої національні законодавства в повну відповідність з Генеральною угодою з тарифів і торгівлі 1994 р. Це стосується всіх правових документів СОТ. [4]

ГАТТ 1994 року має своє продовження в деталізованих угодах щодо тієї чи іншої сфери. Це, зокрема, Угода про сільське господарство, Угода про застосування санітарних і фітосанітарних заходів, Угода про технічні бар'єри в торгівлі, Угода про застосування статті VII Генеральної угоди про тарифи й торгівлю 1994 року, Угода про субсидії та компенсаційні заходи, Угода про застосування статті VI Генеральної угоди про тарифи й торгівлю 1994 року, Угода про захисні заходи, Угода про спрощення процедур торгівлі тощо.

З цього переліку багатосторонніх угод можна виділити угоди, які утворюють систему торговельного захисту, їх

три: Угода про субсидії та компенсаційні заходи, Угода про застосування статті VI Генеральної угоди про тарифи й торгівлю 1994 року, Угода про захисні заходи. Об'єднує ці три угоди в одну систему їхня ціль – це захист національних виробників товарів, чи то від нечесних торговельних практик з боку іноземних компаній, чи то від аномального зростання імпорту. Результатом може бути застосування мит різних видів, квот тощо. Отже, базисом цих угод виступає не необхідність врегулювати торговельні відносини між країнами, а захистити виробників однієї країни від виробників та/або експортерів інших країн.

Угоди СОТ не засуджують демпінг як такий, субсидований імпорт чи збільшення імпорту, а покликані компенсувати негативні наслідки, які вони можуть мати. До прикладу, якщо відсутня вітчизняна промисловість, яка виробляє подібний продукт до товару, що імпортується, демпінг або субсидований імпорт є вигідним для країни-імпортера, оскільки це зменшує витрати та ціни, тим самим роблячи промисловість, що перебуває у подальшому виробництві, більш конкурентоспроможною та підвищуючи добробут споживачів [5].

Разом з цим, на практиці питання щодо наявності вітчизняної промисловості потрібно довести шляхом доведення існування в Україні виробництва подібного товару. В цьому контексті аналізується взаємозамінність товарів. Наприклад, в Україні може не бути виробників точно такого ж товару, який імпортується і заподіює шкоду, але є виробники подібних товарів, які вважаються повністю взаємозамінними як з точки зору фізичних властивостей, так і позиції споживача. В такому разі, взаємозамінний товар вітчизняного виробництва має бути визнаний подібним до товару, що імпортується, а тому такі елементи доказування як шкода і причинно-наслідковий зв'язок можуть в подальшому аналізувати та доводитись для застосування торговельних заходів. Отже, не обов'язково мати у вітчизняній промисловості аналогічний товар, він може бути подібним або повністю взаємозамінним.

Система торговельного захисту складається з таких напрямів:

- антидемпінгові заходи;
- захисті (спеціальні заходи);
- антисубсидійні (компенсаційні) заходи.

Вищезазначені заходи відрізняються в своїй основі з огляду на підстави їх застосування та види обмежувальних заходів. Відповідно до Угоди про застосування статті VI Генеральної угоди про тарифи й торгівлю 1994 року антидемпінговий захід застосовується лише за умов, передбачених у статті VI ГАТТ 1994, та відповідно до розслідувань, розпочатих та проведених згідно з положеннями цієї Угоди. [6] Власне, підставою для застосування антидемпінгових заходів є наявність демпінгу, якщо він спричиняє шкоду національному товаровиробнику та існує причинно-наслідковий зв'язок між демпінгом і шкодою. Демпінгом вважається ситуація, коли товар ввезеться в торгівлю іншої країни за ціною, нижчою за його нормальну вартість, якщо експортна ціна товару, що експортується з однієї країни до іншої, є меншою, ніж порівнянна ціна, яка встановлюється у звичайному ході торгівлі на подібний товар, призначений для споживання в країні-експортері. [6]

Прийняття Угоди про застосування статті VI Генеральної угоди про тарифи й торгівлю 1994 року або як її ще називають – Антидемпінгового кодексу – було пов'язано з хвилею протекціонізму, що охопила всі держави – учасниці ГАТТ у 70-ті рр. XX ст. Ужиття антидемпінгових заходів з метою захисту національних виробників стало темою тривалих раундів багатосторонніх переговорів у рамках ГАТТ, які проводилися в період з 1972 по 1979 р. Антидемпінговий кодекс є обов'язковим для всіх держав – членів СОТ та містить базове визначення демпінгу, випадки відхилення від нього, процедуру проведення антидемпін-

гового розслідування, види антидемпінгових заходів, підстав для їх перегляду тощо [7].

Другим блоком системи торговельного захисту є захисні заходи, застосування яких регулюється Угодою про захисні заходи. Згідно з цією Угодою член може застосувати захисний захід до товару лише, якщо цей член визначив відповідно до наведених нижче положень, що такий товар імпортується на його територію в такій збільшеній кількості (в абсолютному або відносному вираженні до вітчизняного виробництва) і на таких умовах, що завдають або загрожують завдати серйозної шкоди вітчизняній промисловості, яка здійснює виробництво подібних чи безпосередньо конкуруючих товарів [8]. Як бачимо, підстава застосування захисних заходів кардинально відрізняється від застосування антидемпінгових заходів – в основі закладено обсяги імпорту, а не його ціна.

Третя і остання частина – це компенсаційні (антисубсидійні) заходи. Цей третій вид заходів застосовується на практиці рідше, адже потребує більш ґрунтовного та комплексного доведення. Країна, що позивається, має довести, що шкоду, яку їй спричиняє імпорт, було субсидовано винною державою, внаслідок чого такий імпорт мав переваги на ринку через своє здешевлення. При цьому, Угода про субсидії та компенсаційні заходи надає перелік того, що не може вважатися субсидіями. Основним принципом, за яким можна визначити, чи може країна застосувати антисубсидійні заходи, є наявність адресності субсидії, тобто коли орган, що надає субсидію, або законодавство, відповідно до якого діє такий орган, прямо обмежує доступ до субсидії лише колом певних підприємств [9].

Структура угод щодо торговельного захисту має спільні риси. В кожній з угод визначаються підстави для застосування тих чи інших заходів, описуються види заходів, які можуть бути застосовані, врегульовуються положення щодо порушення та проведення розслідувань, міститься вимога щодо публічного повідомлення про порушення розслідувань, а також поправка для країн-членів, що розвиваються. Підстави також мають спільні елементи – це щонайменше необхідність аналізу шкоди, що спричинена національній промисловості, та види заходів – це додаткове мито, яке сплачується на додаток до будь-яких сум за звичним тарифним регулюванням в тій чи іншій країні.

Таким чином, Угоди, що стосуються торговельного захисту, є комплексними і включають норми як матеріального, так і так званого процесуального права. Останнє регулює проведення торговельних розслідувань країнами-членами. Однак, слід відмітити, що угоди не деталізують процес проведення розслідувань, а ця функція покладається на національне законодавство країн-членів. Так, Україна прийняла 3 профільних закони, які містять основні принципи угод СОТ, але містять також новели. До прикладу, в українському законодавстві з'являється додаткова вимога для застосування заходів торговельного захисту, а саме якщо національні інтереси вимагають застосування заходів. Це є окремою точкою доказування у розслідуванні на рівні з демпінгом, шкодою і причинно-наслідковим зв'язком (якщо говорити про антидемпінгові розслідування).

В Україні також діє загальний Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність», який визначає органи регулювання зовнішньоекономічної діяльності, якими є Міністерство економіки України та Міжвідомча комісія з міжнародної торгівлі, які відповідальні за порушення та проведення торговельних розслідувань і застосування заходів за результатами проведення та містить відсилочну норму до згаданих спеціальних законів України.

Цікавим є факт, що національне законодавство про торговельний захист було прийнято задовго до приєднання України до СОТ у 2008 році. Таким чином, Україна від самого початку заснування СОТ визначила свої пріоритети і прагнення стати частиною міжнародної спільноти з торговельних питань.

Підсумовуючи, система торговельного захисту регулюється окремими угодами СОТ, які займають чільне місце в системі багатосторонніх угод щодо товарів. Угоди СОТ визначають основоположні принципи регулювання торговельних відносин між країнами-членами та є своєрідним орієнтиром для країн в контексті підготовки і прийняття вітчизняного законодавства. Структура системи торговельного захисту є досить простою та включає 3 великих блоки, зміст яких частково пересікається з огляду на подібність заходів та порядку їх прийняття. Відмінним в своїй основі є підстави застосування різних заходів торговельного захисту, які визначені в Угодах СОТ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Міжнародні економічні відносини: навч. посіб. / С.В. Сіденко, О.М. Іваницька, О.В. Кузнецов та ін. Київ, 2015. 468 с.
2. Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ 1947) : Міжнародний документ від 30.10.1947. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_264/conv/find?text=%E4%E5%EC%EF%B3%ED%E3 (дата звернення: 23.01.2024).
3. The Results of the Uruguay Round of Multilateral Trade Negotiations: The Legal Texts / World Trade Organization. URL: https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/utw_chap2_e.pdf (дата звернення: 23.01.2024).
4. Войтюк Д. В., Денісова О. С. Правовий статус світової організації торгівлі та її характеристика як суб'єкта міжнародного права. *Juris Europensis Scientia*. 2021. Вип. 1/2021. С. 148–153.
5. Посібник для суддів заходи торговельного захисту / Проект міжнародної технічної допомоги «Тренінг із питань конкуренції та державної допомоги». URL: https://www.nsj.gov.ua/files/1643191657Handbook%20on%20Trade%20remedies_Final.pdf (дата звернення: 23.01.2024).
6. Угода про застосування статті VI Генеральної угоди з тарифів та торгівлі 1994 року : Міжнародний документ від 15.04.1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_010#Text (дата звернення: 23.01.2024).
7. Калініченко А. І. Інструменти торговельного захисту в контексті забезпечення економічної безпеки України. *Право та інноваційне суспільство*. 2016. № 2. С. 35–41.
8. Угода про захисні заходи : Міжнародний документ від 15.01.1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_016#Text (дата звернення: 23.01.2024).
9. Угода про субсидії і компенсаційні заходи : Міжнародний документ від 15.04.1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_015#Text (дата звернення: 23.01.2024).